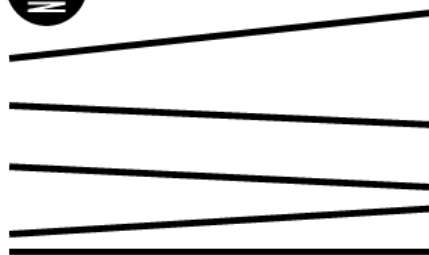

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Worm, Pauline.

Titel | Title:

Kvindesagen som Folkesag : To Foredrag.

Udgivet år og sted | Publication time and place: Odense : R. Nielsens Boghandel, 1876

Fysiske størrelse | Physical extent:

36 s.

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

P. Worm,

Kvindesagen

• • som

Folkesag.

1876.

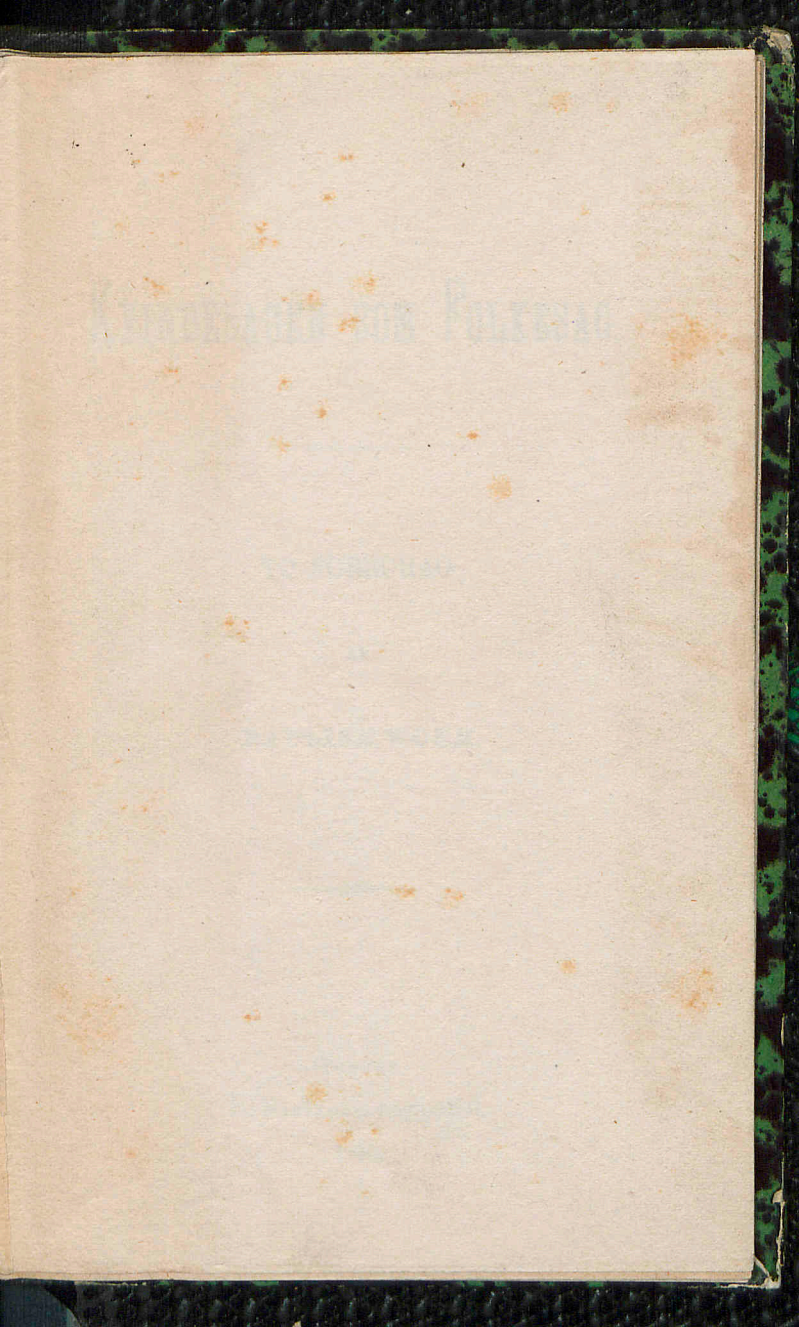
14. - 442. - 8°

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

130023742544

KVINDESAGEN SOM FOLKESAG.

TO FOREDRAG

AF

PAULINE WORM.

Odense.

R. Nielsens Boghandel.

1876.

Trykt i Fyens Stiftsbogtrykkeri i Odense hos J. C. Dreyer.

I.

Der er et af Tegnér's Digte, der ikke er nær så godt kjendt som „Axel“ eller „Frithiofs Saga“ og som vist heller ikke fortjener at være det, men som ikke desto mindre er blevet mig inderlig kjært, fordi — jeg har gjort en Opdagelse deri. Ligesom de Mænd, der med For kjærlighed have syslet med Holbergs Skrifter, især hans Komedier, i dem have fundet et rigere Tankeliv, et dybere Indblik i Menneskehjertet, et friere Syn paa Livsforholdene end det, Forfatteren selv vedkjender sig og til Slutning lægger en af sine Personer i Munden som Stykkets Moral, således har jeg i Tegnér's Digt: „de tre bröderna“ fundet, om ikke noget Højere så dog noget Andet og noget Mere end den Lære, det umiddelbart forkynder: at det Gode, det Sande og det Skjønne i sit inderste Væsen er Et; jeg har fundet en Fremstilling af Kvindelighedens Ideal som trefoldigt.

Digteren fortæller: I en Dal, der var indstængt mellem høje Fjelde, boede tre Brødre sammen i det Hus eller den Gård, de havde arvet efter deres Forældre. I flere Ar førte de der et lykkeligt, fredeligt og nøjsomt Liv; de dyrkede Jorden, vogtede Kvæget, nød Frugterne af deres Arbejde, og videre gik deres Ønsker ikke. Men omsider vågnede andre og dybere Længsler i deres Sjæle; de betroede sig til hverandre, og det hed da: „Brødre, lader os drage bort over Bjergene, lader os se, hvad der lever og rører sig udenfor vor Kreds og — lader os hver søge en Hustru! — en Præmie skal tilfalde den, der vælger bedst“. — Hvori Præmien skulde bestå, og hvorledes man skulde få afgjort, hvem der havde sejret i Væddestriden, det står der Intet om i Digtet, og her have vi måské en af dets Mangler. Nu vel: Brødrene droge hver sin Vej ud fra Hjemmet, og der gik mange Dage, måské År, inden de atter mødtes; ingen af dem bragte en Brud hjem, men enhver af dem havde dog, som man siger, mødt sin Skæbne og truffet et Valg. Digteren lader dem tale efter Alder; jeg vil give den Yngste Ordet først.

„Jeg har mødt Skjønheden“, sagde han; „jeg har fundet det Højeste, det Elskeligste, Virkeliggjørelsen af mit Hjertes Drøm. Hun stod for mig i Solglans med en tusindfarvet

Vifte i Hånden; hun er himmelsk, jeg begjærer hende ikke, jeg vover ikke at drage hende ned til mig. Nej, at betragte, blot betragte hende er Målet for min Tilværelse, men jeg har truffet det bedste Valg: jeg forlanger Prisen“.

„Tag den“, sagde den anden Broder, „min Elskede er jordisk, og jeg forlanger ingen Løn for mit Valg, jeg begjærer kun hende. Hun er Fromheden. Blufærdig som en Brud, alvorlig, med en Tåre på Kinden stod hun for mig og vandt mit Hjerte. Intet kostbart Smykke røbede hendes Højhed; men ved hendes Fødder stod en Pelikan og nærede sine Unger med Blodet af sit eget Bryst. Således er hun. Når jeg sank træt og ængstet ned, tilhviskede hun mig Mod og Håb. Jeg véd, hvorledes hun gemmer hver Velgjerning i sit trofaste Hjerte. hvorledes hun elsker, hvorledes hun tilgiver. Hende elsker jeg.“

„Min Gudinde“, sagde den Ældste, „har vist sig tilsløret for mig i ensomme Timer, men jeg så' Laurbærkransen om den høje Pande; jeg så' bag Sløret det blå Øje vendt mod Himlen. Stille sidder hun og øser af Enighedens Kilde; Livets og Dødens Gåder løser hun i sit Jomfrubur. Hun er Sandheden; jeg kunde ikke stige op til hende; men en Gang skal jeg nå hende; Prisen er min“.

Som nu den ældste og den yngste Broder stredes om Lønningen for det bedste Valg, blev det pludselig lyst over Fjeldene, og ned fra dem steg en høj Skikkelse, hvori enhver af de Tre troede at se sin Udkårne. Pelikanen stod ved hendes Fødder, Viften lå i hendes Hånd, og laurbærkranset så hun op mod Stjernerne. Hun talte til dem hver især, venligt til de to ældste, ikke saa kjærligt til den yngste Broder; men til dem Alle lød Talen, at det var et og samme Væsen, de havde set i tre forskellige Skikkelser.

„Talte och försvann. I quällen
Brann som stjernor hennes hår,
Och den blyga eternellen
Upprann i Gudinnans spår“.

Dette er Digtets Indhold. Men hver af de tre Brødre havde jo søgt ikke Ideen men Kvinden. Havde da ingen af dem set hende? — Jo.

Den yngste Broder havde set hende som Ungmø, og han havde med den første, ungdommelige, romantiske Kjærligheds hele Sværmeri givet hende sin Sjæl og sit Hjerte. Han gav Alt og fordrede Intet — af hende selv; han vilde blot tilbedende betragte sin Skjønne, blot lovsynge, blot forevige hende, sætte hende blandt Stjernerne; men af Verden fordrede han Beundring

som hendes Sanger, hendes Ridder; ikke Lykken men Æren, Udmærkelsen bejlede han til.

Den Næst yngste var ude over Fantasiens Alder. Han var Mand; han søgte sig en Hustru, og kun i Hustruens og Moderens Skikkelse så' han Kvinden. Det var ham ikke nok at betragte og beundre hende på Afstand; han begjærede hendes Kjærlighed og hendes Nærværelse i Hjemmet; dør så' han den rette Plads for hendes vel-signelsesrige Virken, og dør søgte han sin stille Lykke, ubekymret om Verdens Ros. Skjald var han ikke; men — således som han så' Kvinden, har dog også Skjalden Øje for hende.

Men den ældste Broder, der måske havde opgjort sit Regnskab med Lykken og ikke søgte nogen jordisk Skat, han havde fået Øje på Kvinden i en Skikkelse, hvori Digteren ikke ser hende. Han så' hende som den Ensomme, som Enken eller den forladte Hustru, der ikke er Moder, eller som den Mø, der ikke længer er ung. Med Blikket vendt mod Evigheden havde han set hende som en Himmelbrud, der i sit Jomfrubur løser Livets og Dødens Gåder. Den enlige Kvinde er ikke den, som Poesien plejer at forherlige, hende har man ikke villet kjende; Kvindens eneste Vej til Ros og Magt var Ægtestanden. Følgen heraf blev ikke sjelden: Ægteskaber uden Kjærlighed.

Men Digterne skildre Livet, som det har været; den prosaiske Virkelighed slog i vore Dage ind på en ny Vej, og det skal indrømmes, at alle de Forbedringer i Kvindens Kår, som vi her i Danmark have den frie Forfatning at takke for, de ere komne den Kvinde tilgode, der ikke lever i Ægteskab: Enken, den Forladte og den Mø, der har fyldt sit 25de År en eller to eller tre Gange. Den gifte Kvinde har været Stifbarn, og skjønt hun rigtignok ikke har mistet en eneste af de Rettigheder — få og små som de ere — hvilke hun forhen havde, så ser det dog for hende mangen en Gang ud, som om Rollerne vare ombyttede, idet den Ugifte, der før var umyndig for Livstid, nu netop er den Myndige. Mennesker, der kunne huske en Tid, da gamle Jomfruer altid sad nederst ved Bordet og aldrig kom synderlig i Betragtning, have ondt ved at finde sig i Forholdene, som de nu ere, og kunne ikke lide at se selvstændige Frøkener undertiden gå foran Fruerne. Man vil derfor gjerne så meget som muligt formindske disse selvstændige Kvinders Antal, henvise de allerfleste af de Ugifte til en tjenende Stilling eller til et Hospital, og hvem der i denne Henseende er mest stillestående for ikke at sige tilbageskridende, er ikke sjelden den gifte Kvinde, den lykkelige Hustru. Sine mest hårdnakkede Modstandere har Kvindesagen blandt Kvinderne selv.

Misundelse kan det ikke være; det er umuligt, at en lykkelig ung Hustru, der bliver båret på Hænderne af sin Mand og måskè hersker som en lille Dronning i sin Kreds, kan misunde en fattig Enke eller en gammel Pige den Ret, Loven giver hende, til selv at værgе for sit Bo og spise sit eget ofte surt erhvævede Brød. Nej, men det kan forstås, at den Hustru, der elsker sin Mand og ser op til ham og føler sig æret og løftet ved hans Hånd, også forlanger at æres for hans Skyld og ikke kan finde sig i at stå tilbage for en Kvinde, der bærer sit eget Navn og står på den Plads, hendes egne Evner have vist hende Vejen til. Enten har jo denne Pige ikke været Gjenstand for en Mands Kjærlighed eller hun har forsmået den. I første Tilfælde — således dømmes den, der taler i Ydmyghedens Navn — i første Tilfælde har jo Frøken N. N. ikke haft de Egenskaber, Mændene sætte Pris på — og Mændene ere naturligvis de rette Dommere over det Kvindelige; — i sidste har hun været „gjenstridig“, ikke villet følge „Kvindens Bestemmelse“. Kort sagt, det er for den unge Frue en afgjort Sag, at den, hvem den bedste Mand har valgt, er den bedste Kvinde, den, hvem ingen har valgt, den ringeste, og da hendes egen Mand naturligvis er den bedste af alle Mænd, så er hun den bedste af alle Kvinder. Det var et underligt Facit,

Ydmygheden kom til, og det Allerforunderligste er, at den kom til det ved Bibelens Hjælp; thi Bibelen citeres så godt som altid mod Kvindesagen. En Misforståelse af den hellige Skrift har ført os ind i et fremmed Spor; den rette Forståelse vil føre os tilbage til en nordisk Tankegang; derfor, om aldrig af anden Grund, er Kvindesagen en Folkesag.

Misforståelsen er denne: Hvor Bibelen taler om Mand og Hustru, der læser man dens Ord, som om de gjaldt Mand og Kvinde, det hele Mandkøn lige over for det hele Kvindekøn, som om alle Kvinder med Landets Dronning i Spidsen skyldte hver Idiot, hvert Ladegårdslem, hver Drukkenboldt, hver Forbryder i Mandsdragt den samme Ærbødighed, samme ydmyge Hengivenhed, samme „Underdanighed“, som Hustruen, ifølge Bibelen, skylder sin Ægtefælle. Er der end Ingen, som for Alvor mener dette, så føres der ikke sjelden en Tale, der i modsat Fald er meningsløs.

Kvinden er skabt til at se opad, og Gud har villet, at hun som Hustru skal se op til sin Mand; fra Begyndelsen var det ikke Fordringen: i Paradiset så' Adam op til Eva, han „adlød hendes Røst“, mente, at hun var den „Støtte, han kunde forlade sig på“. Men hun svigtede sit Kald, ikke for at blive klogere end Adam*) —

*) „Om kvindens plads i samfundet“ af V. D. (Nordisk månedsskrift 1874 II. 461.)

det var hun alt — men for at de Begge kunde „blive som Gud“. Hun førte sin Mand vild; hun forførte ham, og efter Syndefaldet lyder Dommen; „din Attrå skal være til din Mand, og han skal være din Herre“. Nu var Adam stillet mellem Gud og Eva; før var Stillingen en anden.

Vistnok er Adam og Eva: Mand og Kvinde, og hvad der er sagt til dem, er sagt til Slægten, deres Afkom, men kun således, at Forholdet skal gjentage sig i Ægteskabet, ikke udenfor. Det hedder ikke: din Attrå skal være til Manden. Der står: „din“ Mand. Ser man bort fra dette lille Ord, da stiller man ikke blot uberettigede Fordringer til Kvinden; man gjør det, som værre er: man prædiker en gruelig Lære, en Kommunnisme af den værste Art.

Adam og Eva vare ægteviede af Herren selv; der var ingen Tvivl om, at dem havde Gud tilsammenføjet; dem kunde end ikke Djævelen adskille. Det er måské en af Syndefaldets værste Følger, at Guds Bestemmelse, Guds Villie med den Enkelte ikke længer står klart for Mand og Kvinde, at ingen af dem véd, hvem der for ham eller hende er den Eneste, den Rette. Jeg siger: ingen af dem véd det; thi selv den stærkeste og reneste Kjærlighed er ingen Viden, den er en Tro, ganske vist en Tro, der kan bære Livet

igjennem. Men tidt er Hjertets Følelse svag og uren, og så kommer der Hensyn, Standsfordomme, Pengebegjærlighed, Forfængelighed, Frygt for Udkommet, så kommer hele den Hærskare af Onder, der volde de ulykkelige Ægteskaber. Størst Skade vilde dog, hvis den var almindelig, den Mening gjøre, at hvilken som helst Mand var god nok til hvilken som helst Kvinde, fordi det hele Mandkjøn står over det hele Kvindekjøn.

Til Lykke er den ikke almindelig. Verden taler om Mesalliancer. Hvad den derved forstår, er rigtignok Forbindelser, som i verdslig Henseende ikke ere jævnbyrdige: Ægteskaber mellem Kvinder af højere og Mænd af ringere Stand. Verden har Uret: en højbåren Ånd kan bo under en Halmhat så godt som under en Kongekrone, og et adeligt Hjerte kan slå bag en Vadmelskofte så godt som bag Fløjel og Purpur; her er altså en Misvisning. Talen om Mesalliancer er en forvrænget Sandhed; hvad der skal erkjendes og hævdes, er, at Kvinden fornedrer sig, når hun ægter en Mand, der ikke er hende åndelig jævnbyrdig eller, hvad han allerhelst måtte være, åndelig overlegen. Har nu en Kvinde på sin Vandring gennem Ungdommens År aldrig mødt eller aldrig været elsket af en sådan Mand, så har hun gjort Ret i at bevare sin Uafhængighed,

i at ligne Sandhedens Præstinde, om hvem det hed:

„Tankfull sitter hon och öser
 „Evighetens källa ur;
 „Lifvets, dödens gåtor löser
 „Hon uti sin jungfrubur.“

Og så får det at være, at man regner hende blandt „de højrøstede Kvinder, der forsmå den stille Gjærning i Hjemmet for at vinde Ære og Navn i Verden.“*) Hun har, trods sin enlige Stand, Ret til en menneskelig Tilværelse; hun er fuldt så vel som den gifte Kvinde kaldet til

— at bygge med på Sandheds Kirke,
 Med paa Fædrelandets Odelsgård.

Og jo rigere hendes Evner ere, desto mindre kunde det forsvares, om hun af misforstået Ydmyghed tilbragte sit Liv med at „koge Grød og skure Gryder“ i en eller anden Frues Tjeneste.

Altså, når der påståes, at „vi Kvinder af Gud have fået en Ret til at være Manden underdanig“,*) da er dette, taget i Almindelighed om den enkelte Kvindes Forhold til det hele mandlige Kjønn, ikke sandt. Herrens Ord til Eva og de saa tidt af Kvindesagens Modstandere

*) V. D.

**) V. D.

påberåbte Steder i Pauli Breve (Ef. 5, 22, Tit. 2, 5) vise snarere det Modsatte, nemlig at den gifte Kvinde ikke har Ret til at være nogen anden Mand underdanig end sin egen.*) og hvis der er nogen Sandhed i den Tale, at Manden er skabt til at herske og føre Ordet, at det er Mandens Skam, når Gud må bruge Kvinden til Dåd**), så gjælder også dette i Ægteskabet, ikke udenfor. Det er eller det kan i det mindste blive en Skam for Manden, når hans Hustru i hans Nærværelse skal føre Ordet for ham, træffe Bestemmelser, der høre under hans Område, optræde som Husets og Børnenes Forsvarer, styre og lede hans Sager; og det er ikke mindre en Skam for en Ægtemand, når han lader sin Hustru tjene en Anden, trække for en Anden. Her taler jeg ikke om Høsttjeneste eller et andet kortvarigt Kontraktsforhold, endnu mindre om lønnet Arbejde, som den gifte Kvinde kan udføre i sit Hjem, uden at nogen Anden end hun og hendes Mand blive de Rådende i Huset; men godt var det, hvis den Sandhed gik op for Manden, navnlig den såkaldte Arbejder, at det er hans

*) Ordet „underdanig“ er måské endog af den hellige Forfatter således ment, at det peger på et Forhold, som udenfor Ægteskabet er vanærende.

**) V. D.

Skam, når Hustruen må være Familiens egentlige Forsørger, og endnu mere, når hun for at kunne blive dette må stille sig i et fast, varigt Lydighedsforhold til en anden Mand. Et privat Tjenesteforhold er ingen Skam for Manden selv; men er han gift, skal han vide at hævde sin og sin Hustrus Værdighed i deres eget Hjem, indenfor hvis Dørtærskel han ikke er Tjener, men Husbond og Herre. Kan han ikke det, så er han en dårlig Ægtemand: den gifte Kvinde har en utvivlsom Ret til ikke at være nogen anden Mand underdanig end sin egen.

Men selv når Talen er om Mand og Hustru, kan det ikke indrømmes, at det i alle Tilfælde er Mandens Skam, når Gud — ikke må men vil bruge Kvinden til Dåd, når Herren i en enkelt Retning har betroet Kvinden en Naturgave eller Nådegave, som er Manden nægtet. Profetinderne under den gamle Pagt vare undertiden gifte med Mænd, som ikke vare Profeter; en gift Kvinde i vor Tid kan undertiden være en begavet Kunstnerinde eller Forfatterinde, uden at hendes Mand udmærker sig i samme Retning; men dette er ingen Skam for ham, når han ellers fylder sin Plads.

Og nu den ugifte Kvinde. Hun er i Forhold til Manden stillet som Menneske til Menneske.

Hun kan tjene; hun kan påtage sig en beskeden og stille Gjerning ikke blot i en Families men også — hvor ikke hendes Rygte lider derunder — i en „enlig Herres“ Hus; der skal Mange til det Almindelige, Få til det Ualmindelige; der behøves Hænder til at feje og rydde op i Huset så vel som til at feje Fordommenes Spindelvæv bort og rydde op i Samfundets Pulterkamre. Alt har sin Tid og sin Nytte. Vinduerne må pudses, for at det legemlige Syn ikke skal hindres eller svækkes; men Tågen for det åndelige Øje skal ogsaa spredes. Gulvet i vore Stuer må ikke dækkes med et Lag af Smuds; men den Grundvold, hvorpå Fremtidens Bygning skal stå, er det ogsaa nødvendigt at rense, og dette sidste er ikke udelukkende Mandens Sag. Kvinden kan tjene, ja, hun skal tjene, men ikke altid en Mand. I mange Tilfælde er hun kaldet til umiddelbart at tjene Gud.

I det gamle Norden var der mellem Mand og Kvinde Lighed i åndelige Livsvilkår; under Hedenskabets Morgendæmring så' begge Kjøn lige klart; men da Solen stod op, da Folket blev kristnet, lagde man et tæt Slør over Kvindens Øjne; man gav østerlandske, græske og romerske Love for nordiske Kvinder. De fremmede Kristendomsforkyndere medbragte fremmede Be-

greber; det Fremmede sejrede, og der måtte gå tusind År, før der igjen blev sunget for „Nordens Kvinde“ :

„Du skal lukke dit Hjerte for Trældom og Tvang
„Og din Dør for de Fremmedes Skik“.

II.

Når man nævner åndelige Livsvilkår, og når man i Hjemmets, i Familielivets, i Ægteskabets, i Mandens velforståede Interesse forlanger, at de skulle blive ens for Mand og Kvinde, som de vare det i det gamle Norden og som de indtil vore Dage så temmelig have været det i den Stand, der står Naturgrunden nærmest — om end denne Lighed kun i de sidste to eller tre Menneskealdre har været noget Andet og noget Mere end en Lighed i Vankundighed og Uselvstændighed — når man altså taler om Kvindens Ånd, så kan man i en Kreds, der nærmest består af Grundtvigs Venner, strax møde den Indsigelse: Kvinden har ikke Ånd, hun har kun Hjerte. Det er Grundtvigs lille Digt om Blomsten og Fuglen, der er blevet opfattet således, at når Tanken, som man har villet lægge ind deri, skal tænkes helt ud, blive Kvinderne Dyr og Mændene Djævle; thi det står vel fast, at uden And vilde

Mennesket kun være et Naturvæsen, altså et Dyr, og uden Hjerte vilde det være en Djævel. Men i de to Skikkelser har Grundtvig aldrig set Mand og Kvinde. Han kaldte os Danske et Hjertefolk; havde det nu været hans Mening, at Mændene ikke blot udenlands men også her hjemme vare hjerteløse, så kom jo Folket, Hjertefolket til at bestå af Kvinder alene, og hvorledes kunde da Nogen, der står på Grundtvigs Side, tale om det folkevalgte Thing.

Nej, et Hjerte vil Manden ikke lade sig aftrætte! han vil kun drage Omsorg for, at det ikke bliver for stort, og på samme Måde vilde han helst afstikke Grænsen for Kvindens Ånd; den må heller ikke blive for stor. Der er, som vi Alle vide, en legemlig Sygdom, en Naturfejl, der hedder: et for stort Hjerte; men den er slet ikke farligere for Manden end for Kvinden; om Hjertet i den Forstand, hvori det nævnes i Grundtvigs Digt, tør jeg derimod påstå, at det hos os Alle tilhobe er altfor trangt, så at det er stor Synd at ville indsnævre det endnu mere, og at Åndens Gave kan være nogen Mand eller nogen Kvinde tildelt i for stort Mål, det er sikkert også en vrang Mening; Sandheden er kun, at såvel en stor Ånd som et — sammenlignelsesvis — stort Hjerte kan blive en Kilde til store Lidelser for den, der blev udrustet dermed og er

stillet som Svanens Unge i Andegården, en Lignelse, man rimeligvis forstår i H. C. Andersens Fødeby.

Det er et tungt Hværv, navnlig for Kvinden, at skulle være Åndens Bærer. Der blev en Gang sagt til mig på Askov Højskole, at hverken Mand eller Kvinde kunde bære Ånden: det var Ånden, som bar dem. Dette er sandt nok i en Forstand; men der er tre Måder at bære på. Som en Moder bærer sit Barn kan Mennesket ikke bære Ånden; som en Konge bærer sin Krone eller en Brud sin Krans tør det ikke bære den; den er os ikke given som et Smykke, et Udmærkelsestegn. Men således som en Hest bærer sin Rytter, som Kæmpen Kristoforus efter Sagnet bar Frelseren, således kan og skal Mennesket — Mand og Kvinde — bære den Ånd, der kommer med Myndighed fra Gud og melder sig som dets Herre. Det går ikke altid let og glædeligt; thi Rytteren har undertiden Hastværk; han sporer sin Ganger ubarmhjertigt. Farten går ad ubanede Veje, over stejle Skrænter, langs Afgrunde, gennem Tjørnekrat; men — Målet skal nåes.

Dog, lad det end være givet, at det først og fremmest er Hjertet, hvorpå det hos Kvinden kommer an, Hjertet, der som Livets Kilde skal bevares med al Flid — så har Kvindesagen som Folkesag just derved sin store Betydning; thi

den er en Kamp for Hjertets Ret, en Kamp mod Trældom og Tvang i det for Livet afgjørende Valg, hvori Hjertet alene bør råde. Når jeg siger, at Kvinden har et Valg, at hun kan og skal have det, da må Ingen misforstå mig; hvad Andre kalde „at vælge“, det kalder jeg „at stille sig til Valg“, og det skal Kvinden fremdes lade være; hun skal ikke bejle til Nogen; men når der bejles til hende, skal hendes Ja og Nej være frit. Er det således nu?

Jeg læste for en Del År siden en Historie; det kan gjerne være, at den var usand; den blev fortalt i en meget upålidelig Avis; men alene dette, at en sådan Historie kan laves, kan udbredes og troes eller i det mindste læses uden Forargelse, det er betegnende. Fortællingen lød således: To unge Venner i Norge mødtes efter nogle Års Adskillelse; de fortalte hinanden, hvad de havde oplevet siden deres sidste Møde, og det viste sig da, at de Begge til forskellige Tider havde været i en vis lille Kjøbstad, Begge havde forelsket sig i Byens smukkeste Pige, Frøken N. N. og nu — Begge vare på en Rejse til hendes Hjem for at fri til hende. Hvad var her at gjøre? De bleve omsider enige om — at trække Lod om den Elskede: den, der trak det længste Strå, skulde fuldføre sin Rejse, den Anden vende hjem med uforrettet Sag. Som sagt så

gjort: den lykkelige Sejervinder iler afsted på Kjærlighedens Vinger; men — Telegrafen er hurtigere, og da han kommer med sit „hædrende Tilbud“ får han til Svar: „det gjør mig ondt; men nu er jeg pr. Telegram lige nylig bleven forlovet med Hr. X. (det var ham, der havde trukket det korteste Strå — vistnok i dobbelt Forstand).

Hvad der nu er det Oprørende i en sådan Røverhistorie, det er, at den skal kaldes morsom, at hvis en og anden skikkelig Læser forarger sig over noget i den, så er det ene og alene over den Troløshed, hvormed den Frier, der efter Aftale skulde have opgivet sit Håb, går til et Telegrafkontor og kjøber sin Lykke for 50 Øre, medens den Anden troskyldig sætter Penge overstyr og hjemfører en Kurv. Hvad der ikke forarger et højstæret Publikum, det er den Forudsætning, hvorfra de to Medbejlere gå ud, og som Historiens Slutning synes at retfærdiggjøre, den nemlig, at det for en Bejler som for en Kjøber blot kommer an på at komme først, eller med andre Ord, at Bejleren er en Kjøber og Forlovelsen en Handel; den Første, der kan betale Prisen — det vil sige forsørge Pigen i Overensstemmelse med de Fordringer, hun efter sin Fødsel og Opdragelse kan stille — han får Bruden. Der er altså fra hendes Side slet ikke

Tale om Kjærlighed; hun lader jo endog Frieren Nr. 2 vide, at hun lige så gjerne, måské hellere, havde taget ham: „Det er slemt; men nu er jeg forlovet; De er kommen en Time for sent“.

At en og anden Kvinde kan have så lidt Selvfølelse, så lidt Kvindelighed, så lidt Hjerte, det er måské til alle Tider muligt, og det ville ingen Forbedringer i Kjønnets ydre Kår kunne forhindre. Men hvad der er det Sørgelige ved de nu bestående Forhold, Stemninger og Tilstande, det er, at Verden kun har en Målestok for alle unge Piger og ikke tror nogen af dem i Stand til at sige Nej, med mindre at hun „gjør sig Håb om et bedre Parti“. Så længe en ung Pige uden Formue véd eller i det mindste frygter for, at enhver ugift Mand, der møder hende, betragter hende som en Søgende; så længe det stiltiende underforståes, at kun den Rige eller den i høj Grad Fejrede kan give en Kurv; så længe man taler om Tilbud, hvor man skulde tale om Bøn: så længe har den Kvinde, der føler sig åndelig fribåren, ikke nok i sin indre Bevidsthed.

At stille enhver ung Pige, rig eller fattig, af høj eller lav Stand således lige over for Mændene, at de kunne tro på et fribåret Hjerte og en jomfruelig Sjæl indenfor det mer eller mindre smukke Ydre — det er Opgaven. Vor

Tid har ikke forstået den endnu, om end Forståelsen nærmer sig.

Rimeligvis har enhver Tid, der er henrunden, siden Paradiset blev forladt, betragtet Kvinden som „den Skabning, der stod Manden nærmest“, altså betragtet hende alene i Forhold til ham. Den store Forskel i Tidernes og Folkenes Behandling af Kvinden, ligger altså ene og alene deri, at Mændene have havt et forskjelligt Begreb om, hvad der for dem hørte til et lykkeligt Ægteskab. Jo mere rå, voldsomme, tøjlesløse, vilde og dyriske Mændene vare, desto mere trælbundne, foragtede og mishandlede blev Kvinderne; men på den anden Side: jo mere Højsind, Frisind, Sjælsadel, Åndsflugt, Mildhed, Fromhed, Tænksomhed der fandtes hos Mændene i et Folk, desto højere løftedes dets Kvinder; thi desto bedre forstod man, hvad en Hustru kan være for sin Mand, en Moder for sit Barn, en Datter for sin Fader. Men Et var der, som man altid havde Møje med at forstå, og det var, at Kvinden lige så lidt som Manden kan elske, alene fordi hun stilles i et Forhold, hvor det hedder: du skal. Den, som elskede eller begjærede en Kvinde, mente, at når han først besad hende, kom hendes Kjærlighed af sig selv. Så' man i hende et Væsen af lavere Natur, så drog man Slutninger fra Hestens og

Hundens Hengivenhed for sin Herre, den Herre, som den jo dog ikke havde valgt, men som kjærtegnede den og gav den Føde. Stod hun for Mandens Betragtning som et Væsen af højere Art, en Engel, da havde han endnu lettere ved at tro på hendes Evne og Villie til at elske den, der nu en Gang fik en lovlig Ret til hendes Kjærlighed. På denne Betragtning af Kvinden som et Mellemtrin mellem Menneske og Dyr eller mellem Menneske og Engel hviler endnu for en stor Del vore Samfundshold; det nittende Århundrede har kjendt dem begge, og den, der som jeg har set to Slægtleds Opdragelse fuldendt og det tredies begyndt, kan tale om to Livsanskuelser, der have haft deres Tid, og en tredie, der nu vil frem.

Først var der Køkkenets Enevælde; det herskede i min Barndom, i det mindste ude på Landet. I Kjøbenhavn begyndte der måské en Modstand, i alle Fald husker jeg, at i et Digt fra den Tid får et halvvoxent Pigebarn af sin Moder den Formaning:

„Gå, gå i Køknet, store Pige!
„Hvor vil du ellers få en Mand?“

Men hun svarer meget viselig:

— „Tror Mama måské, jeg lejer
„Mit Hjerte til en Skorstensfejer?
„Hvo går i Køknet for at fri?
„Fy, det var Køkkenskriveri.“

For mig, der levede i en Præstegård og ingenlunde var uden Berøring med Poesien; for mig, der læste Oehlenschläger og Ingemann, men ikke i deres Digterværker fandt et eneste Ord om, at Kvindens Elskværdighed eller hendes Evne til at gjøre en Mand lykkelig var betinget af hendes Færdighed i Madlavning, for mig stod hele Tilværelsen som en mørk Tale. En Gang kom der til mit Hjem et Blad, hvori et Digt med Overskrift: „Kjærlighed og Flæsk“. Vor Husjomfru læste Titlen og smilte; hun forstod, som ved en Naturdrift, det Komiske i Sammenstillingen. „Kjærlighed og Flæsk“ — hvad have vel de To med hinanden at gjøre? Ja, det var det Spørgsmål, jeg længe havde grundet på; måské kunde Digtet give mig en Forklaring. — Nej, jeg blev skuffet: den stakkels Digter — Frederik Sneedorff Birch hed Manden — kunde lige så lidt som jeg se noget Forbund mellem den Magt, Flæsket repræsenterede, og Kjærligheden, eller måské mente han, hvad jeg den Gang ikke forstod, at Kjærligheden var bleven til et stort Ord uden Mening, og mellem de store Ord og det fede Flæsk har jo et Ordsprog slået Bro.

Omsider gjorde Forældrene i Danmark den Opdagelse, at Frierne virkelig ikke kom i Køkkenet. Det var et stort Omslag: fra den rene

svære Prosa til en luftig Poesi, fra Køkkenet til Musikken. Kvinden var nu ikke længer et lavere, hun var et højere, i alle Fald et finere Væsen end Manden, en Blomst, ja måské endog en Blomst med Fuglevinger. Hun var, når hun ikke hørte til Land- eller Kjøbstadalmuen, for fin til at arbejde, undtagen for så vidt der ved Arbejdet forstodes Broderi. Livet i Ungdoms-årene skulde for hende være en Leg, en Dans; Alvoren kunde komme tidsnok, når hun blev gift; thi at hun blev det, forstod sig af sig selv: en Pige med så mange Talenter, så mange Ynder, så megen selskabelig Dannelse, et så nydeligt Væsen, hvorledes skulde hun vel mangle Friere? Penge havde hun rigtignok ikke, men det er jo ikke dem, Mændene se på. Jeg tror nu, lad det være ligefrem sagt, som det er ærlig ment, at en „velopdragen“ ung Piges værste Fejl i en ung Mands Øjne heller ikke er den, at hun ingen Medgift bringer, men den, at hun møder med for mange Fordringer, hvad Livets ydre Betingelser angår; at hun er et forkjælet Barn. Hvad Manden, bevidst eller ubevidst, søger hos Kvinden er noget Ubestemmeligt, som han hverken finder hos en Grødkogerske — for hvem Grøden er Alfa og Omega — eller hos en Pyntedukke; lad os kalde det Poesi, eller bedre: lad os kalde det Sjæl og Hjerte! Han

kan tage fejl af sin egen Trang; han kan opdrage sin Datter efter et Fejlsyn; men, er ikke enhver Gnist af Ånd udslukket hos ham, så fordrer han uvilkårligt det, som den Lov, han var med at vedtage, allermindst formår at give eller bevare.

Og så kommer nu dertil, at man endelig har begyndt at opfatte Kvinden som Menneske, hverken mer eller mindre, og dermed begyndt at komme ind på Forståelsen af, hvad et Kvindehjerte er og hvorledes det elsker, og så søger Manden sig en Brud, der har Råd til at have et Hjerte; han søger ikke en tam og stækket Fugl, en lydig, taknemlig Slavinde, der med begge Hænder griber efter et Tilbud om Forsørgelse; han vil kæmpe for en Pris, der er Kampen værd. Forældrene begynde omsider at forstå, at skal en Datter blive lykkelig gift, så må hun ikke stå for Bejleren som den, der kommer på Fattigvæsenet, hvis hun ikke finder en Forsørger.

Her er nu: for det menige Folk Arbejdet, for Adelen og de højere Rangklasser Frøkenklostrene. Middelstanden står tvivlende midt imellem og véd ikke ret, om den skal forsørge sine Døtre ved de nylig opfundne Klosterrenter eller ved at lade dem lære Noget, noget Andet end brødløse Konster. En nogenlunde til-

strækkelig Forsørgelse ved en Klosterrente er så dyr, at den i Familier, hvor der er mange Døtre og små Indtægter, forbyder sig af sig selv; men sæt endog, at den var billigere, sæt, at man ved Hjælp af den Grundlovsparagraf, der ophæver enhver til Rang og Adel knyttet Forrettighed, kunde få de rige Frøkenklostre lukket op for alle Stænder, så vilde jeg dog ikke råde nogen Præst eller Lærer, nogen Sømand, Landmand, Kjøbmand eller Håndværker at sætte Alt, hvad han kan ofre for sin Datters Fremtid, og Alt, hvad han kan efterlade hende i Arv, ind på en Klosterforsørgelse. Først vilde jeg minde ham om den gamle Sandhed, at Mennesket ikke lever af Brød alene — Ånden må ikke sulte, for at Legemet kan mættes; dernæst vilde jeg gjøre ham opmærksom på, at hans Datter måské som gift Kone eller som Enke kan komme til hårdt at savne den Sum, der, således anvendt, går tabt ved hendes Giftermål, og endelig vilde jeg sige ham, at for Samfundet i det Hele var det ikke godt, om der i alle Stænder fandtes Tusinder af velforsørgede ugifte Kvinder, der arbejdede uden Løn; — thi arbejde vilde de fleste af dem alligevel; det var nu heller ikke ønskeligt, at de gik ledige.

Man har ofte rejst den Indvending mod os, der forlange en fri Udvikling af Kvindens Evner

og uhindret Adgang for hende til ethvert Samfundsarbejde, hun kan magte — man har rejst den Indvending, at når uforsørgede Kvinder i mange forskellige Fag arbejdede for Løn, vilde Arbejdets Pris derved nedsættes for de Mænd og Familiefædre, der drev samme Beskæftigelse. Dette er en Indbildning: en ugift Boghandlerske sælger ikke Bøgerne til lavere Pris end en gift Boghandler, og Lærerinderne ved det offentlige Skolevæsen have ikke det mindste imod at lønnes lige så godt som Lærerne. Arbejder Kvinden for Løn, da sætter hun ligesom Manden en Ære i at få sit Arbejde godt betalt; hun holder ikke af at regnes i Klasse med Fuskere; en anden Sag er det, at når hun ikke selv kan bestemme Prisen, går såvel Staten som private Arbejdsgivere ud fra den falske Forudsætning, at hun behøver langt mindre end Manden*) og lønner

*) I et lille Skrift om „Arbejderspørgsmålet og Kvindesagen“ (1872) har jeg påvist, at Forudsætningen er falsk. 1) har Kvinden ofte ligesom Manden Flere end sig selv at sørge for, idet Enken har sine Børn og mangan ældre Pige er nødt til at tage sig af gamle, svage eller umyndige Nærstående. 2) kan den Kvinde, hvis Tid er optagen af anstrængt Arbejde, ikke således som den, der „kommer brillant ud af det“ med 400 Kroner om Året i Rente eller Pension, selv koge sin Mad

hende derefter. Denne Ulighed kan bestå, så længe det er ganske enkelte Veje, Kvinden kan slå ind på, og Tilbudet derfor her bliver langt større end Efterspørgslen. Anderledes vilde Forholdet stille sig, når de mange ubrugte Kræfter førtes ind, hver på sit rette Område og derfor jævnt fordeltes. Men fastholder man ved Hjælp af Klosterrenter den gamle Fordom, at Arbejdet, der adler en Mand, fornedrer en Kvinde, at ingen Dame kan arbejde for Løn, da trues Familiefædrene af en virkelig Fare, af slemme Afbræk i deres Næringsvej; thi hvad de må forlange Betaling for, det vil i mange Tilfælde Damerne tilbyde og give for Intet — og ikke altid just til de Fattige.

Man har henvist til Diakonissegjerningen som en ædel Virksomhed, hvortil der er Brug for alle de Kvinder, der „stå ledige på Torvet“. Det er muligt, at der trænges til mange, mange Flere end dem, der allerede have viet sig til den; men det véd jeg, at der ikke er Brug for Alle, og at heller ikke Alle, langt fra Alle kunne føle et Kald til Diakonissegjerningen. Ære være dem, der frivilligt ofre sig dertil! men skulde

og sy sine Klæder o. s. v. Den arbejdende Kvinde behøver omtrent lige så mange Penge som den arbejdende Mand.

det blive en Tvangssag, skulde Valget stilles således for vore unge Piger: „enten ser du at få dig en Mand eller også skal du være Dia-konisse“, da havde Forsørgelsesspørgsmålet fundet en dårlig Løsning, og hvad der er Kjærnen i Kvindesagen: Hjertets Krav, var der for bestandig slået en Streg over. Er det desuden ikke forunderligt, at de Samme, der i Blufærdighedens Navn tage Forargelse af, at Kvinder ville være Læger, ere så ivrige i at fremhæve Sygeplejen som en Virksomhed, hvori den unge Pige „ret har Brug for al sin Kvindelighed*)“ — som om hendes Blufærdighed ikke kunde såres ved, at hun blev en Mands, en fremmed Mands Sygevogterske. Man viger ikke tilbage for den mest iøjnefaldende Selvmodigelse, når Opgaven er: kun at indrømme Kvinden de Stillinger, der kræve altfor megen Anstrængelse, Troskab, Selvovervindelse og Selvfornægtelse i enhver Retning, til at nogen Mand vil søge dem.**)

*) V. D.

**) Den Gang Spørgsmålet om Kvinders Adgang til Lægevirksomhed først blev rejst her i Danmark (det var under den Clara-Rafaelske Strid) fremstillede et Vittighedsblad en ung Kvinde i „emanciperet“ Dragt siddende ved en Officeers Sygeseng og holdende i sin Hånd — et Redskab, som

Men: Kvinderne ere ikke Engle; i det mindste ere de det kun undtagelsesvis; de ere Mennesker og som sådanne ere de Individualiteter, forskjelligt anlagte, forskjelligt stillede til Livet og dets Krav. Muligt ere de ikke fuldt så forskellige som Mændene, muligt aldrig så kraftigt ensidige som enkelte store Mænd, muligt ikke i samme Grad udsatte for at gå timeligt og evigt til Grunde, når de ikke finde deres rette Plads; men trods alle disse Muligheder ere de udrustede med højst forskellige Evner og kaldede til ad forskellige Veje at udvikle hver sin Ejendommelighed.

det aldrig er Lægens Sag selv at håndtere, når han forordner, at det skal bruges. I Danmark udenfor Kjøbenhavn henter man i dette Tilfælde Barberen, når den Syge er en Mandsperson, Jordepoderen, når det er en Kvinde; men i Hovedstaden, hvor en Barber rimeligvis holder sig for god til en sådan Tjeneste, henter man — i det mindste har dette været Tilfældet, hvis det ikke er det endnu — kvindelig Hjælp til Syge af begge Køn. Et Sidestykke hertil er det, at man i Sverig lader „gamla gummor“ gjøre Tjeneste ved Badestederne så vel for Mænd som for Kvinder. Her var virkelig Anledning til at tale om, at Blufærdigheden, at Velanstændigheden krænktes; men det tænker man ikke på: — hvad der betragtes som fornædrende for en Mand, det skal Kvinden være ydmyg nok til at udføre.

Det er Menneskets, ikke udelukkende Mandens Forret at være et Selv, en Personlighed.

Altså: skal Folkets Frihed ikke være et tomt Ord; skal Friheden ikke gå til Grunde i Ligheden: da må man lige så vel for den kvindelige som for den mandlige Ungdoms Vedkommende forlade den slagne Landevej, der fører gennem den døde Ensformigheds Rige. Man må opdrage Pigebørnene forskjelligt, til Dels allerede i Børneårene, men endnu mere i Ungdommen; thi med det fjortende År må Opdragelsen ikke være sluttet. Der gives i Samfundet mange Stillinger, hvortil Kvinder ikke egne sig; det er unødvendigt her at opregne dem; måske kunde jeg glemme en eller anden, og det vilde da hedde, at jeg med Forsæt havde forbigået den og ikke fundet noget Stødende i, at den blev søgt af Kvinder. Men der er på den anden Side indenfor Videnskabens, Konstens, Industriens og Handelens Område en Mangfoldighed af Opgaver, som Kvinder kunne løse — i enkelte Tilfælde bedre end Mænd. Lovgivningen lægger ikke altid Hindringer i Vejen; der er Mangt og Meget, som Kvinder have Lov til at give sig af med, når de kunne få det lært; men deri ligger Vanskeligheden, som man dog i de senere År i Kjøbenhavn har søgt at afhjælpe ved Oprettelsen af Fagskoler for Kvinder og ved at

give Kvinder Adgang til Universitetet, foreløbig rigtignok uden Ret til senere at søge de Embeder, hvortil Universitetsdannelsen giver Mændene Adgang. Men Kjøbenhavn er ikke Danmark, og Kvindesagen er en Folkesag også i den Forstand, at den vedkommer Provinserne lige så meget som Hovedstaden. Ganske vist stå de kjøbenhavnske Skoler åbne for hele Riget; men der er, som Enhver véd, aldeles ingen Sammenligning mellem hvad det koster en Mand i Kjøbenhavn at betale for sine Døtres Undervisning, og hvad det koster en udenbys Familiefader at lade sine Døtre tilbringe et eller flere År i Kjøbenhavn. Andre Byer burde derfor følge Exemplet, og blandt dem er nok Odense endnu den største, altså den, der står først for. Der må imidlertid, når et sådant Foretagende skal lykkes, være vakt en almindelig Interesse derfor. En enkelt Mand eller Kvinde kan ikke bære Sagen. De af Dansk Kvindesamfund oprettede Skoler i Kjøbenhavn have fra første Færd nydt og nyde fremdeles i rigt Mål Understøttelse så vel af offentlige som af private Midler; en Skole i en Provinsby trænger endnu mere til sådanne Støtter; det ligger i selve Forholdenes Natur.

Og endnu Et. Der bliver dog Meget tilbage, som ikke kan læres i Provinserne; vi

kunne f. Ex. ikke oprette et Universitet i hver større By, ikke at tale om, at de mindre Kjøbstæder og Landet også have unge Piger, der, når de skulle uddannes i den Retning, de selv vælge, ikke kunne blive i deres Hjem. Derfor burde der overalt stiftes Legater, ikke for gamle men for unge Piger, ikke til livsvarig Forsørgelse, men til Hjælp i nogle År, Hjælp for fremadstræbende, dygtige Kræfter. Også i denne Henseende er nok Begyndelsen gjort i Kjøbenhavn; det vilde være at ønske, at rige Mænd og især rige Kvinder uden Arvinger over det hele Land fulgte Exemplet.

Før jeg slutter, må jeg imødegå en Indvending, der, hvor overfladisk den end er, dog sikkert vil blive rejst af Mange. „Når en Fader“, vil det hedde, „har ofret nogle tusinde Kroner på sin Datters Opdragelse til Selvstændighed, og så Pigen gifter sig, da ere jo Pengene spildte“. — Hvad var da Hensigten med den Uddannelse, hendes Evner fik? Var det ikke den, at hun skulde finde sin rette Plads i Samfundet? Jo; men så har den Vej, man fulgte, jo netop viist sig at være den rigtige, når den, og kun den, har ført til et så heldigt Mål som: et lykkeligt Ægteskab.

